

Naša jezična djedovina

U svakome su području rada najvažniji znanje i iskustvo, a tako je i u jeziku samome. Ima različitih izvora znanja (i iskustava), a među našim se poslovičnim izričajima nalaze i ovi: *Svijet je najbolja škola., Tko je mnogo putovao, mnogo zna. i Tko je mnogo iskusio, umno zbori.* Narodna je misao, prožeta iskustvom, međutim, na kraju rekla i sljedeće: *Svuda poći – kući doći.* jer se smatra da su korijeni našega identiteta, djetinjstva i obitelji čvrsto vezani za *djedovinu*. Zanimljivo, djedovi u jeziku nisu samo pojedinačni očevi ili majčini oci (gledajući iz kuta unuka), to su (ali samo u množini) i općenito – naši predci, a ono što se od njih baštini, djedovina ili očevina, naša je materijalna i kulturna baština. Jezikom određujemo ono što nam je važno, tako smo *sljedeći* glagol *sljediti* dobili ono što je *nasljedivo*, što ima *sljed*, što je bez prekida do nas klizilo i dokliziло kroz vrijeme i prostor – vezu jezika i *nasljeđa*. Tu smo vezu mi, kao baštinici ili *djedići*, zadobili od djedova i baka, i njihovih očeva i majki, generacijama unatrag. I djedovina je usto naša postojbina, zavičaj. No, u odnosu „muško-ženskih” jezičnih podjela, podijelit ćemo ovom prilikom i jedno drugo dobro poznato društveno-jezično iskustvo, a to je da nam se jezik ili idiom što ga stječemo u najranijoj dobi zove – *materinski*. Obitelj u jeziku zauzima posebno mjesto iako obiteljski odnosi nisu uvijek jednostavni, pa se narodna misao utkana u hrvatske narodne poslovice i o tome očitovala: *Nije kuća tijesna gdje braća nisu bijesna., Gdje brat brata goni, sreća ih se kloni., Tko se na svoga tuži, sam sebe ruži.* Mnogo

.....
 Jezik je zvono duše. Kad srce govori, usta šute. Tko se ne rodi, ne pogriješi. Bolje sâm nego u rđavu društvu. Bez truda ne kopa se ruda. Bijeda je u onoga koji dušu gubi. Zaludu je režati, a ne imati čime ujesti.
 .....

je poslovice o muževima i ženama, kćerima i sinovima, svekrvama i nevjestama... Uistinu, stoji li i danas ona stara: *Kćerku kara, snahi prigovara.*? I o odgoju djece narod je svjetovao: *Dijete preveć milovano – u životu nevaljano., Dobro se ljeto s proljeća vidi., Kakvo gnijezdo, takva ptica, kakvi stari, takva dica.*

Odakle nam sve to u jeziku, u tim poslovičnim mikrostrukturama za koje su zainteresirane, među ostalim, i teorija književnosti i etnolingvistika? Može li se iz poslovice štogod naučiti i o narodu samome, kako razmišlja, kako uviđa, kako (p)

ostaje i kako se mijenja? Vratimo se barem stotinjak godina unatrag, na kraj 19. i početak 20. stoljeća, u vrijeme koje je obilježeno uzletom dviju znanstvenih disciplina, etnologije i dijalektologije, u to doba srodnima po zajedničkom interesu za sustavno prikupljanje narodne građe radi podrobna i cjelovita opisa i vrednovanja narodnoga života i običaja

te, uz tada usporedne procese standardizacije hrvatskoga jezika, organskih idioma. Romantičarski zanos prethodno razvijen hrvatskim narodnim preporodom, koji je na kraju i uspostavio prevlast narodnoga, dobio je svoj epilog i u jeziku, a ono što je tada utemeljio Antun Mažuranić u hrvatskoj dijalektologiji, u hrvatskoj je etnologiji i etnografiji učinio Antun Radić. Dakle, možemo reći da je u tome smislu pojam *narod* (etnos) ušao i učvrstio se u etnologiji i dijalektologiji u vrijeme romantizma; starija etnološka praksa pod tim misli na seosko stanovništvo i seoske zajednice (Radićeva zasebna ‘kultura gospode’ i ‘kultura seljaka’), dok je *narod* kao promjenjiva društvena kategorija za koju su bitni procesi promjene, interakcije i interpolacije predmetom suvremenih etnoloških istraživanja.

I još jedna poveznica – da se jezični (gramatički) elementi ne smiju odvajati od društvene i kulturne sredine u kojoj su niknuli i s kojom su srasli, zaključio je tada i Vatroslav Jagić, ugledni hrvatski jezikoslovac rodom iz Varaždina, a ujedno i jedan od najvećih slavista u drugoj polovici 19. stoljeća, čiji je student (u Beču) bio i Antun Radić. Stoga je Radićeva *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* iz 1897. godine ujedinila važnost narodnoga jezika i kulture jer je u *Upitnicu* za terenska istraživanja uključila i jezik kao izvor narodnoga identiteta, a naputak je tadašnjim etnografima, odnosno učiteljima, svećenicima – marljivim i predanim skupljačima narodnoga blaga, bio – vjerno bilježiti ne samo što, nego i kako narod govori. U toj su se građi našle i poslovice, zagonetke, dječje igre, uspavanke. I ta je kulturna, povijesna i jezična vrijednost, stara više od stoljeća, naša *djedovina*. Etnički se identitet uvelike povezivao s povijesnim razvojem zasnovanim na zajednici teritorija i jezika iako znamo da se jezične i etničke granice ne moraju uvijek podudarati.

Ako se vratimo jeziku, i preko mudrih izreka mogli bismo o njemu učiti. Možemo stoga završiti jednom koja će nam ovom prilikom biti i poslovica i zagonetka: *Pošteno traje najdulje*. Što je u rečenici riječ *pošteno*? Imenica? Pridjev? Poimeničeni pridjev? Razmislite i svakako nam javite...

.....
 Poštuj sjedine da doživiš godine.
 Umna besjeda na prijestolje
 sjeda. Većma buči tko manje
 razloga ima. Ne kaži sve što
 znaš, ali znaj sve što kažeš. Što
 je bačva praznija, više se čuje. Što
 tri znaju, svi znaju. Tko govori
 što god hoće, valja mu čuti i
 što neće. S dobrim prijateljem
 radosna ti duša.
 .....